

คู่มือการปฏิบัติงาน

งานพัฒนาระบบการดูแล
ช่วยเหลือนักเรียน

กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา

คำนำ

คู่มือฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานและกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 โดยมีเนื้อหาที่บ่งบอกถึงความสำคัญของการปฏิบัติงาน คู่มือฉบับนี้กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษาได้รวบรวมข้อมูลและอ้างอิงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานและการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานจากแหล่งข้อมูลต่างๆ จึงขอขอบคุณผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างยิ่ง

กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คู่มือฉบับนี้จะช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของคู่มือการปฏิบัติงานและการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานมากขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงการปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง

กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
วัตถุประสงค์	1
ขอบเขตของงาน	1
คำจำกัดความ/พื้นฐานความรู้	1
หน้าที่ความรับผิดชอบ	3
ขั้นตอน/และแนวทางการปฏิบัติงาน	3
Flow Chart	5
แบบฟอร์มที่ใช้	5
เอกสารที่เกี่ยวข้อง	5
ภาคผนวก	
- แบบบันทึกกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียน	
- แบบคัดกรองนักเรียน S.D.Q	
- แบบรายงานผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	

คู่มือการปฏิบัติงานพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาให้เป็นไปตามหลักสูตรและมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน คุณลักษณะที่พึงประสงค์และสมรรถนะตามที่กำหนด

2. ขอบเขตของงาน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 2 และสถานศึกษาในสังกัดจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างครบวงจรได้มาตรฐาน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การจัดกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหา การจัดกิจกรรมพัฒนาและส่งเสริม โดยมีกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียน กิจกรรมประชุมชั้นเรียน และกิจกรรมเพื่อนที่ปรึกษา เป็นต้น

3. คำจำกัดความ/พื้นฐานความรู้

การดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การส่งเสริม พัฒนา การป้องกัน และแก้ไขปัญหาเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนา เต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง คุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการดำรงชีวิต และ รอดพ้นจากวิกฤติต่างๆ

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้โดยมีครู ประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายใน และนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน มีวิธีการและเครื่องมือ ที่ชัดเจน มีมาตรฐานคุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้วยความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิด พฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรู้จักข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็น สิ่งสำคัญ ที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรอง นักเรียน เป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูล เชิงประจักษ์มิใช่การใช้ความรู้สึก หรือการคาดเดาโดยเฉพาะในการแก้ปัญหานักเรียน ซึ่งจะช่วยให้ไม่เกิดข้อผิดพลาด ต่อการช่วยเหลือ นักเรียนหรือเกิดได้น้อยที่สุด
2. การคัดกรองนักเรียน เป็นการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน เพื่อการจัดกลุ่มนักเรียน อาจนิยาม กลุ่ม ได้ 4 กลุ่ม คือ → กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ตามเกณฑ์การคัด

กรองของโรงเรียนแล้ว อยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติซึ่งควรได้รับการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันและการส่งเสริมพัฒนา → กลุ่มเสี่ยง คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยงตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียน ต้องให้การป้องกันหรือแก้ไขปัญหามาตรการนี้ → กลุ่มมีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มมีปัญหาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียน ต้องช่วยเหลือและแก้ปัญหา โดยเร่งด่วน → กลุ่มพิเศษ คือ นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ มีความเป็นอัจฉริยะ แสดงออกซึ่งความสามารถอันโดดเด่น ด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน อย่างเป็นทางการเมื่อเทียบกับผู้มีอายุในระดับเดียวกันภายใต้สภาพแวดล้อมเดียวกัน ซึ่งโรงเรียนต้องให้การส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาศักยภาพความสามารถพิเศษนั้นจนถึงขั้นสูงสุด การจัดกลุ่มนักเรียนนี้ มีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษาในการหาวิธีการเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาให้ตรงกับปัญหาของนักเรียนยิ่งขึ้น และมีความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา เพราะ มีข้อมูลของนักเรียนในด้านต่างๆ ซึ่งหากครูที่ปรึกษาไม่ได้คัดกรองนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่มแล้ว ความชัดเจน ในเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาของนักเรียนจะมีน้อยลง มีผลต่อความรวดเร็วในการช่วยเหลือ ซึ่งบางกรณีจำเป็น ต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

3. การป้องกันและแก้ไขปัญหา ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียน กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหานั้น จำเป็นอย่างมากที่ต้องให้ความดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกัน และการแก้ไขปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การสร้างภูมิคุ้มกัน การป้องกันและ แก้ไขปัญหาของนักเรียน จึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มี คุณภาพของสังคมต่อไป การป้องกันและการแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียนนั้นมีหลายเทคนิค วิธีการ แต่สิ่งที่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา จำเป็นต้องดำเนินการมีอย่างน้อย 2 ประการ คือ 1. การให้คำปรึกษาเบื้องต้น 2. การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
4. การพัฒนาและส่งเสริมผู้เรียน การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติหรือกลุ่ม เสี่ยง/มีปัญหา กลุ่มความสามารถพิเศษ ให้มีคุณภาพมากขึ้นได้พัฒนาเต็มศักยภาพ มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่างๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติและกลุ่มพิเศษกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา และเป็น การ ช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหากลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามมาตรฐานที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป การส่งเสริมพัฒนานักเรียนมีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญ ที่โรงเรียนต้องดำเนินการ คือ 1. การจัดกิจกรรมโฮมรูม 2. การเยี่ยมบ้าน 3. การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom Meeting) 4. การจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิตและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
5. การส่งต่อ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนโดยครูที่ปรึกษา อาจมีกรณีที่บางปัญหา มีความยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นก็ควรดำเนินการส่งต่อไป

ยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหา ของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกทางและรวดเร็วขึ้น หากปล่อยให้ เป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษาหรือครู คนใดคนหนึ่งเพียงลำพังความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้น หรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โตจนยากต่อการแก้ไข ซึ่งครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาสามารถดำเนินการได้ตั้งแต่กระบวนการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หรือการคัดกรองนักเรียน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาของนักเรียนในแต่ละกรณี การส่งต่อแบ่งเป็น 2 แบบ คือ

1. การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะ ปัญหา เช่น ส่งต่อครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชา หรือฝ่ายปกครอง
2. การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก หากพิจารณาเห็นว่า เป็นกรณีปัญหาที่มีความยากเกินกว่าศักยภาพของโรงเรียนจะดูแลช่วยเหลือได้

4. หน้าที่ความรับผิดชอบ

1. การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
2. การส่งเสริมพัฒนาากลุ่มนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา (Youth Counselor: YC)
3. การคัดกรองนักเรียน
4. การเพิ่มองค์ความรู้ให้กับผู้ปกครองเครือข่าย
5. ดำเนินการดูแลช่วยเหลือคุ้มครองเด็กนักเรียน ทั้งกลุ่มเพศ/ติด
6. การจัดนักเรียน ครู และเจ้าหน้าที่เข้าร่วมกิจกรรมโครงการ TO BE NUMBER ONE
7. ส่งเสริม สนับสนุน เสริมสร้างศักยภาพการดำเนินงานศูนย์เพื่อนใจวัยรุ่นชมรม TO BE

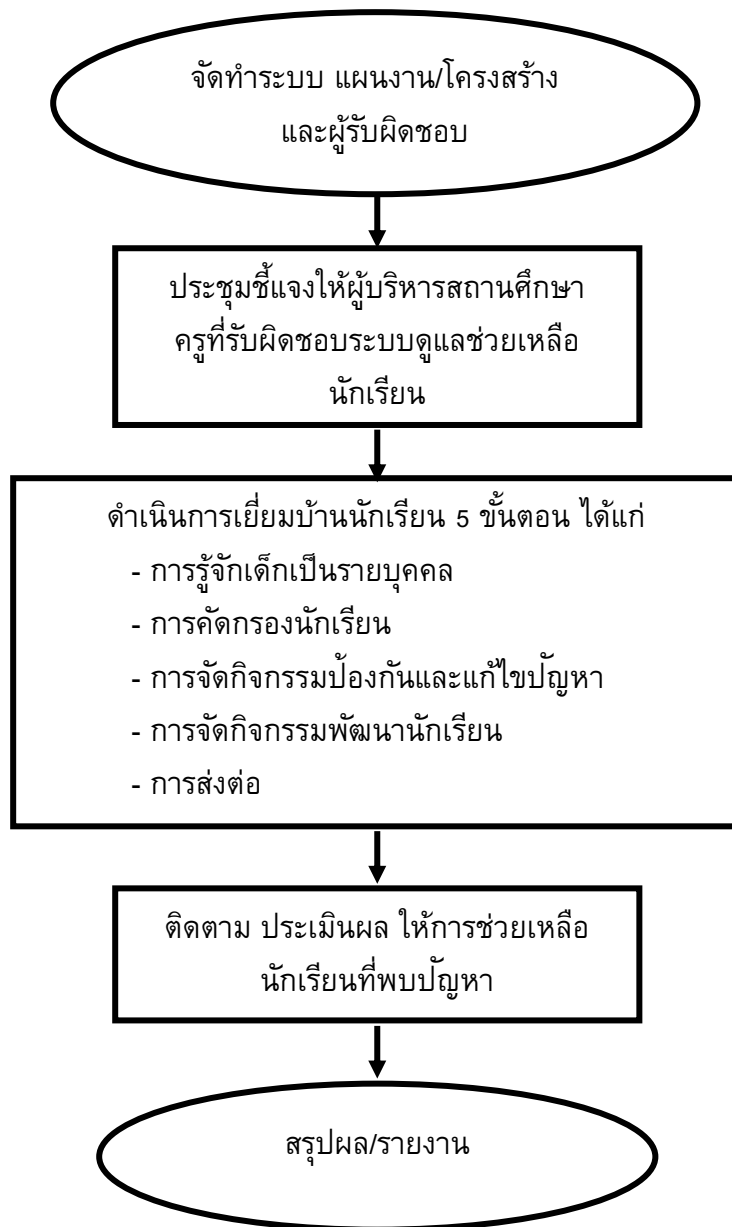
NUMBER ONE

5. ขั้นตอนและแนวการปฏิบัติ

ขั้นตอน	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
1. การจัดทำระบบ แผนงาน/ โครงสร้าง และผู้รับผิดชอบ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ชัดเจน	ตุลาคม – มีนาคม	1. เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ 2. ผู้อำนวยการกลุ่ม 3. รองผู้รับผิดชอบ
2. ประชุมชี้แจงให้ผู้บริหาร สถานศึกษา ครูที่รับผิดชอบ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	มีนาคม	1. เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ 2. ผู้อำนวยการกลุ่ม 3. รองผู้รับผิดชอบ

ขั้นตอน	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
<p>3. ดำเนินการเยี่ยมบ้านนักเรียนตามกระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - การรู้จักเด็กเป็นรายบุคคล - การคัดกรองนักเรียน - การจัดกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหา - การจัดกิจกรรมพัฒนา <p>นักเรียน</p> <ul style="list-style-type: none"> - การส่งต่อ 	พฤษภาคม – กรกฎาคม	<p>โรงเรียนดำเนินการเยี่ยมบ้านนักเรียน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้อำนวยการโรงเรียน 2. ครูประจำชั้น
4. สรุปผล/รายงาน	สิงหาคม	1. ครูประจำชั้น
5. ติดตาม ประเมินผล ให้การช่วยเหลือนักเรียนที่พบปัญหา	สิงหาคม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้อำนวยการโรงเรียน 2. เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ 3. ผู้อำนวยการกลุ่ม 4. รองผู้รับผิดชอบ
6. กิจกรรมเยี่ยมบ้านที่ต้องการความช่วยเหลือแบบเร่งด่วนของ สพป.กาญจนบุรี เขต 2	สิงหาคม – กันยายน	<ol style="list-style-type: none"> 1. คณะกรรมการเยี่ยมบ้านนักเรียน สพป.กาญจนบุรี เขต 2 2 ประกอบด้วย <ul style="list-style-type: none"> - ผอ.สปป.กาญจนบุรี เขต 2 - รอง ผอ.สปป.กาญจนบุรี เขต 2 2 บุคลากรในสังกัด สปป.กาญจนบุรี เขต 2 <ul style="list-style-type: none"> - ผู้อำนวยการโรงเรียน - ครูประจำชั้น

ตาม Flow Chart การปฏิบัติงาน

7. เอกสารอ้างอิง

1. คู่มือการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
2. แผนงานโครงการ ปฏิทินการปฏิบัติงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา

8. แบบฟอร์มที่ใช้

1. แบบบันทึกกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียน
2. แบบคัดกรองนักเรียน S.D.Q
3. แบบรายงานผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

9. เอกสารบันทึก -

ภาคผนวก